

ELVEK — KÖNYVEK — FOLYÓIRATOK

BRUNO BAUCH.

Mély és őszinte részvétellel vettük a hírt, hogy Bauch Bruno, a jénai egyetem nagyírú professzora ez év február 27-ikén jobb létre szenderült. Tudtuk, hogy fájdalmas műtéten esett át és halálának híre mégis meglepett. Tudtuk, hogy már évek óta jó kedvvel dolgozik nagy, egész gondolkozását felölelő munkáján, a Teremtés és Szellem-en. Sok reménységgel és érdeklődéssel vártuk ennek a nagy műnek megjelenését, mert a vele folytatott beszélgetésekből s egy-egy ide vágó előadásából láttuk, hogy minden jogunk meg van erre a reménységre és érdeklődő várakozásra. Annál nagyobb fájdalmunk a nagy veszteség felett.

Bruno Bauch egész ember és nagy személyiség volt. Mindenkét megragadott ítéletének élessége, elméjének finomsága, amellyel a kérdések legfinomabb szálait is meglátta és felfejteni tudta, állás foglalásainak határozottsága és szilárdsága, amellyel a legnehezebb helyzetek között is megtalálta a kivezető utat, és lelki előkelősége, amellyel mindenkinek érzelmi és értelmi kiállítását egyformán értékelni és megbecsülni tudta. Milyen mélységgel és szeretettel tudott társalogni Kant és Goethe, Hegel és Fichte gondolatairól és milyen gyöngédséggel volt képes kifejezésre juttatni egyetnemértését.

B. Bauch hű fia volt népének: bizonyára a leghűbb németek közé tartozott, aki minden politikai változás és elváltozás között imponáló bátorsággal tett vallomást tösgyökeres német szelleméről. De éppen ezért meg tudta érteni minden nemzet sajátos jellemvonásait s e sorok írójának minden joga meg van annak hirdetésére, hogy B. Bauch meleg szeretettel viseltetett a magyar nép és a magyar kultúra iránt.

Emléke legyen áldott!

M. B. Gy.

Vatai László: A szubjektív életérzés filozófiája (Dosztojevszkij) 1942.

A címben zárójelben tett név jelenti a tanulmány igazi témáját: Dosztojevszkiről akar képet rajzolni, de a zárójel itt több, mint a fenomenologusok *epochéja*, csaknem omen: azt jelzi, hogy a Dosztojevszkij életműve csak alkalmi ok, csaknem csupa ürügy arra, hogy mást adjon az író, mint amit az olvasó természetesen várna:

mi azt várnók, hogy az orosz költő írói jellemzését kapjuk, elmélyítve a filozófiai látás vagyis az elvi látás mélyebbre ható felismerésével, mint aminőt a csupa empiria adhat; ilyen ígér, csakugyan, az Előszó; sőt, sokkal merészebb valamit: „Istenhez való viszonyunk *filozófikusan* történő végiggondolását“ igéri, „egyelőre Dosztojevszkij kezét fogva“ tevén meg ezt az útát. S teszi ezt abban a meggyőződésben, hogy „a filozófia nem szaktudomány, hanem az élet történéseinek az útja, a határszituációkban legtisztábban megmutatkozó életnek egységbe látása“. Hogy mennyire Dosztojevszkij ennek az értelmezésnek forrása, azt nem lehet kivenni a könyvből, sem azt, hogy mennyire azonosítja magát az író a Dosztojevszkij életfelfogásával, — mert ahogy átveszi a szót a rendszeres munka, a dicséretes elszánás és kedv, hogy *egységbe lássa* a „történéseket“, lapról-lapra mindig kevésbé alkalmas módszert árul el nagy célja elérésére. Az íróban csakugyan erős spekulatív hajlam és kedv él, de ezt a hajlamot, fájdalom, nem iskolázta hasznavehető *organonná* alapos filozófiai tanulmány, mindenek előtt történeti, ami azért volna jó, mert megóvná a lelkes ujoncot attól, hogy szabadjára engedett fantáziája minden ötletét lelkendezve világtalányok megoldásának nézze, holott pedig csak maguktól kimult, mert koraszülött fantazmák hazajáró lelkei mozognak bennök; de nem iskolázta komoly ismeretelméleti tanulmány se, ami meg azért kellene, hogy megmutassa, hogy a filozófia éppen nem egyszerűen az élet egységbe látása, ahogy pl. a regényíró vagy a drámaíró láttatja, hanem sokkal kevesebb és ezzel sokkal több ennél, amit itt senkinek se juthat eszébe a recenziósnál várni, hogy megtudja, mi minden hát az a kevesebb, ami több. A jelen könyv írója helyett a filozófiának azt a mindenestre eléggé elterjedt értelmezését használja, hogy *filozófálni* annyi, mint általánosságokat mondani; aki úgy általában mond valamit, minél sejtelmesebbet, mert éppen — általánosat, az *filozófál*; ezzel aztán azt éri el az író, hogy se Dosztojevszkiről nem kapunk határozott, jellemző képet, se a szubjektív életérzés mivoltáról, — hanem kapunk, csaknem kivétel nélkül, valami mesterkelt abstarkeió-tömeget, ami a népies metafizikától csak abban különbözik, hogy tudakosabb és fontoskodóbb műszavakba öltözik. „Mi Dosztojevszkij csak a ráirányuló unipoláris dialektikában létesülő észigazságaink és ezek antitéziseként fellépő szubjektív életmegéléseink bipoláris dialektikájában ismerhetjük meg és benne megragadhatjuk az emberi életet is“ (19). Ez volna a felszabadító filozófiai világosság? Az egész könyvet idézni kellene, hogy a csupa általánosságok hasznavehetetlenségét ad oculos demonstráljuk. S mindezt százötven évvel Kant után! Mintha a szerzőben akaratlanul is illusztrálni akarná a ma divatos nézet, amely *irodalomszemléletnek*, *történelemszemléletnek*, *művészet-szemléletnek* s effélének nevezi magát, hogy mennyire nem elég a csupa szemlélet, mikor valaki komolyan a valóság alkatát és törvényeit akarja megkeresni, mennyire vak az a tüntetően magát kellett szemlélet, — s milyen könnyen becsempészi magát a megkerülni kívánt értelem helyére — egy csomó általánosság, ha még olyan szellemeskedő ötletek görögtüzével vagy pedig sejtlemeskedő határozatlanságok mefisztóköpenyével álcázza is magát. Az ilyen kísérletezők nagy részével nincs mit kezdeni, sorsukra kell

bízni őket; de akiben ennyi spekulatív erő él, annak érdemes a figyelmét felhívni arra, hogy a gyémántot bizony nagyon is szigorú elvek szerint csiszolni kell, hogy a saját maga jegecedési törvényét a maga sajátos formájában tisztán mutassa meg. S hogy csak a maga porával lehet csiszolni.

Tankó Béla.

Max Clara: *Das Problem der Ganzheit in der modernen Medizin.*
Leipziger Universitätsreden Heft 4. — Leipzig, 1940.

Nem akarjuk ekénket más barázdájába akasztani; e rövid ismertetéssel csak arra szeretnők felhívni a figyelmet, hogy, íme, az Egész fogalma immár az orvostudományban is otthonra talált és abban is úgy látszik, előkelő szerepet fog játszani.

Szerzőnk, a kiváló anatómus, annak kiemelésével kezdi fejtegetéseit, hogy az Egész fogalma oly régi az orvostudományban, mint maga a természetfilozófia. Már Hippokrates sem akart betegségeket és organumokat gyógyítani, hanem beteg embereket. Amde idők folyamán ez a gondolat veszendőbe ment és az elmúlt század valósággal kéjelgett abban, hogy az organikus lét és létesülés titkát is azáltal értse meg, hogy azokat elemi egységekre, folyamatokra bontsa fel s azután ezeket az egységeket és folyamatokat ismét összegezze. Így a morfológia csak hamar felfedezte, hogy a szervezet önálló részek aggregátuma, t. i. a sejteké s a biológia az egész organismus teljesítményét egyes sejt-folyamatokra oldotta fel, amint ezt Virchow és Verworn eljárása mutatja. Az örökléstan is azt a tételt szegezte fejtegetései ormára, hogy a kész organismus nem egyéb, mint egyes, független tulajdonságok *összege*. E tények hatása alatt az orvostudomány is szem elől tévesztette az egész embert s az egyes leletek, görbék magyarázatait és automatikus szervméréseket túlértékelte. A betegség itt úgy jelentkezett, mint sok fáradságosan gyűjtött jelenség *összege* s így nem csodálkozhatunk, hogyha az a felfogás is komolyan igényt tartott a meghallgatásra, amely szerint most már az orvosnak nem is szükség betegét látnia; egy táblázatról egyszerűen leolvassa a vizsgálatok eredményeit és azután megadja utasításait a gyógyításra. Ez az idő azonban lasan-lasan még is csak végére ért és különösen a szellemtudományok forradalmának hatása alatt a mechanistikus felfogás háttérébe került. Azzal a „mehanismus“-sal, amely az organikus folyamatok rendezettségét gépekre vezeti vissza s így mellőzi a biológiai fogalmakat, és azzal a „vitalismus“-sal szemben — úgy mond Clara — amely az élő folyamatok magyarázatára természetfeletti erőket használ, mi azt a felfogást szegezzük szembe, hogy az organikus folyamatok egy Egészet képező rendszerre vezethetők vissza. Az eddigi felfogást meg kell hát fordítanunk: nem az egyén épül fel sejtekből, hanem az egyén képez sejteket. A klasszikus felfogás szerint a sejt a legegyszerűbb rendszer s tehát ezekből épül fel az organismus; a mi felfogásunk szerint a sejt maga éppen nagyon bonyolult rendszer.

Mindezekből pedig az következik, hogy a növekedés és regenerálódás éppen úgy az egészjellegű rendszernek funkciói, mint az öregség és halál. Funkció pedig a Roux találó meghatározása szerint az, ami az Egésznek használ. Ebből azután még tovább az következik, hogy a funkció és a forma egymástól el nem választhatók, mert a relative állandó formák sem egyebek, mint az élő szerkezetnek tagjai, amelyek a nagy Egész fennmaradását teszik lehetővé. Ez az élő Egész állandó létesülésben van s ezzel a létesüléssel együtt létesülnek a formák is állandó dinamikával.

Úgy látszik, hogy ennek a felfogásnak az orvostudományban is mind nagyobb becsülete van, — a Clara könyve legalább ezt mutatja. — Az egész orvostudomány mind erősebben vet súlyt arra, hogy az ember nemcsak a maga akaratában, hanem funkcionális, lelki és szellemi ereszteikeiben is egységes Egész s figyelmét a beteg organismus felé fordítva, nem az „anatomiai-lokalizált betegség képére“ kíváncsi.

M. B. Gy.

Böhm Károly korszakalkotó művének, az Ember és Világának befejező, VI-ik kötete, amely az aesthetikai érték bölcséletét tárgyalja, az Országos Evangélikus Tanáregyesület áldozatkészségéből, Budapesten megjelent. Kapható a Scholtz Testvérek könyvkereskedésében Budapesten, IX. Ferencz-körút 19—21. Ára: 12 P. Itt megjelenését csak jelezzük. A Szellem és Élet hatodik kötetének első füzetét, — amely a jövő esztendő elején fog megjelenni — a kötet megbeszélésének fogjuk szentelni. Az egyes dolgozatok írói: Ravasz László, Tankó Béla, Tavasz Sándor, Báránszky-Jób, Joó Tibor és mások lesznek.

AUSZÜGE.

Die Volksbildung als pädagogische Aufgabe.

Im Grunde genommen hat die Aufgabe der Volksbildung einem pädagogischen Charakter und kann so keinem anderen Zwecke untergeordnet werden, wie das so viele tun, wenn sie sie als eine wirtschaftliche oder allgemeine Kenntnisse übermittelnde Arbeit auffassen, oder sie in den Dienst der Propaganda stellen.

Unter dem Namen Volksbildung wurde ein verschiedenge-richtetes Wirken verstanden und, wie aus den über sie lautgewor- denen Meinungen hervorgeht, muss man als die charakteristi- schen Züge dieser Arbeit eine über die Grenzen des allgemeinen Unterrichtes hinausgehende Aufgabe verstehen und erkennen, dass sie einen kenntnisübermittelnden Zug hat, umso mehr als dass sie die Erziehung des Volkes anstrebt, indem sie das Volk zur Ausübung seiner Kräfte, zum Sichversenken in die Schätze der Kultur und hiermit zur Selbstbildung führen will.

Der Gegenstand der Volksbildung ist aber nicht nur das Bauerntum, weil man zur Gemeinschaft des Volkes auch alle die zählen muss, die-welchem Berufe sie auch nachgehen mögen und an welchem Orte auch, zu dieser Gemeinschaft gehören, welche von dem ungarischen Leben und Denken, von den gemeinsamen Werten des ungarischen Volkes, der Sprache, der Überlieferung und gemeinsamen Vergangenheit gebildet wird. Infolge seiner Geschichte und seiner Lage ist es das ungarische Bauerntum, welches diese Werte am Besten gehütet hat, eine wahre Volksbil- dung muss sich demnach auf den im Bauerntum erhaltenen unga- risch-völkischen Zügen aufbauen. Insofolge sie diese Züge ver- nachlässigt, hört sie auf Volksbildung zu sein und wird fremde Elemente weitergeben, welche die ungarische Kultur ihrem ursprünglichen Wesen entfremdet.

Die Kultur aber ist ein Wertbegriff, nicht aber eine Ansamm- lung von Daten. Ihr Leitprinzip, mit dessen Hilfe sie das Kultur- material ordnet und wertet, ist die Berufung, vielmehr diejenige Aufgabe, welche der Mensch als Lebensziel und Bestimmung er- halten hat. Auf Grund dieser Anschauung muss man das Leben und die Welt betrachten und dies gibt uns die Einheit des gan- zen Lebens. Diese Bestimmung kann man im Leben der Nation erkennen und anerkennen. Indem ein Volk dies anerkennt, wird es zur Nation, dies weist ihm seine besondere Berufung an und seinen Platz inmitten der anderen Nationen und führt es so in die Gemeinschaft der übrigen Nationen ein. Die Volkskultur wird-